

Deel 18

KWESTIE VAN LEZEN

De ideale helper

Achtergronden en praktische tips voor leraren po en vo
om leeshonger te stimuleren

Lezen

STICHTING LEZEN

Leren lopen of praten gaat min of meer vanzelf. Maar niemand wordt van nature een lezer. Om lezer te worden én te blijven hebben kinderen en jongeren de hulp van anderen nodig. Hulp bij het (technisch) leren lezen, maar vooral ook hulp bij het aanwakkeren en voeden van hun leeshonger. Want alleen leesgrage kinderen en jongeren blijven lezen en daarmee zichzelf ontwikkelen.

Als leraar kun je lezers maken en behouden. Bijvoorbeeld door een rolmodel te zijn en door hen te helpen bij het vinden van het juiste boek. In deze brochure kun je lezen wat er nodig is om als leraar de ideale helper voor je leerlingen te zijn en hoe je kunt inspelen op behoeftes van verschillende soorten lezers. Want niet alleen weerspannige lezers, maar ook fervente lezers kunnen hulp gebruiken.

Wat is leeshonger?

Het begrip leeshonger is bedacht door leesonderzoeker Mia Stokmans. Kort gezegd is het de wil om (meer) te gaan lezen, dus vergelijkbaar met wat anderen leesmotiveerders noemen. Met het woord 'leeshonger' benadrukt Stokmans dat lezen een basisbehoefte is voor het leven (zoals gewone honger mensen aanzet om te eten en te overleven).

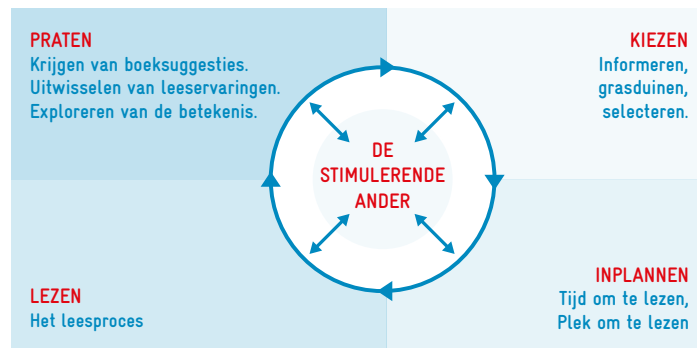
Om die leeshonger op te wekken en te voeden spelen anderen een cruciale rol. Want niemand wordt als lezer geboren. Geen enkele baby brult om een boek. Pas als anderen hen laten kennismaken met boeken en verhalen, kan bij kinderen en jongeren de lust tot lezen ontstaan. Lezen begint met leesvaardig zijn. Leeshonger kan daarbij helpen, want uit onderzoek weten we dat wie wil lezen, beter wordt in lezen en dat wie beter leest, ook eerder wil lezen.

Leeshonger voeden

Stokmans (2019) beschrijft op basis van inzichten uit leesonderzoek hoe je leeshonger kunt opwekken en voeden. Oftewel hoe je lezers kunt maken en behouden.

Voor motivatie in het algemeen zijn drie zaken belangrijk: autonomie, competentie en verbondenheid (zelfdeterminatietheorie Deci & Ryan). Vertaald naar lezen: als leerlingen de ruimte krijgen om zelf te bepalen wat en wanneer ze lezen, zich vaardig voelen om dat ene boek te lezen en zich bovendien gesteund weten door anderen, is de kans groter dat ze daadwerkelijk gaan lezen. Als leerlingen daarentegen per se dat ene boek moeten lezen, denken dat een heel boek uitlezen hun toch nooit zal lukken, of als iedereen in hun omgeving lezen stom vindt, ligt de drempel om te gaan lezen een stuk hoger. Verder is de leesattitude belangrijk: de gevoelens en meningen die een leerling koestert over lezen en boeken sturen zijn leesgedrag. Wie lezen saai vindt of iets voor watjes, zal er niet snel aan beginnen.

Op al deze zaken kun je als leraar invloed uitoefenen.

De leescirkel draaiende houden

Lezen bestaat uit verschillende activiteiten. Onderzoekers spreken in dit verband over een leescyclus of een leescirkel. Net zoals Aidan Chambers plaatst Stokmans in het midden van haar leescirkel de helpende ander. Deze persoon coacht en motiveert bij elke activiteit: (1) het kiezen van een geschikt boek, (2) het inplannen van het lezen, (3) het lezen van het boek, en (4) het praten over een boek. Zo helpt hij bij het soepel doorlopen van de leescirkel en houdt hij deze draaiende. En voor niet-lezers zet hij de cirkel in beweging. De helpende ander wekt dus leeshonger op. Behalve leraren kunnen ook ouders, pedagogisch medewerkers, bibliothecarissen of vrienden de helpers zijn (zie 'Andere helpers').

Door telkens opnieuw de leescirkel te doorlopen ontstaat een opwaartse spiraal, waardoor een niet-lezer geïnteresseerd kan raken in lezen en kan uitgroeien tot een af-en-toe-lezer en misschien zelfs tot een fervente lezer.

TIP

Blijf voorlezen

Ook al kunnen leerlingen (allang) zelf lezen, blijf vooral voorlezen. Zo geef je hun positieve leeservaringen en kun je hun leeshorizon verbreden.

Hulp op maat

Heb je te maken met een leerling die lezen maar niks vindt? Iemand die best wil lezen, maar niet weet welk boek? Of een fervente lezer? We bespreken hieronder hoe je elke soort lezer op maat kunt bedienen.

Niet-lezers

Niet-lezers hebben een hekel aan lezen door negatieve leeservaringen. Of ze zien er simpelweg de lol of meerwaarde niet van in. Het tonen van interessante of leuke titels is bij deze leerlingen niet voldoende, net zomin als louter een paar voetbalschoenen een sporthater enthousiasmeert om te gaan voetballen.

De belangrijkste eerste stap bij deze doelgroep is dan ook het bieden van een positieve sleutelervaring. Aan zelf kiezen is deze doelgroep nog niet toe, dat moet jij als helper voorlopig voor je rekening nemen. Ga met leerlingen in gesprek over hun interesses en zoek titels die daarbij (en bij hun leesniveau) aansluiten. Vraag hun naar hun hobby's, maar ook naar hun kijkgedrag: vaak weten leerlingen niet dat Netflix-series of films zijn gebaseerd op boeken.

Via voorlezen of luisterboeken kun je boeken laagdrempelig introduceren. Stimuleer leerlingen vervolgens om ook zelf stukjes te gaan lezen. Informeer geregeld naar hun vorderingen en leeservaringen: Ben je al begonnen? Wat vind je tot nu toe van het boek? Ben je al bij dat hoofdstuk waarin het helemaal mis gaat met x? Zo houd je de belangstelling voor lezen warm.

Geïnteresseerde niet-lezers

Geïnteresseerde niet-lezers staan welwillend tegenover lezen, maar ze hebben wat zetje nodig om het ook echt te gaan doen. Zo hebben ze geen inzicht in het boekenaanbod en weten ze ook niet waar ze moeten beginnen met zoeken. Daardoor kunnen ze afhaken nog voor ze begonnen zijn.

Je kunt hen helpen door op basis van hun interesses en leesniveau een voorselectie te maken. Geef een voorproefje van de boeken door een spannende passage voor te lezen of hen die zelf te laten lezen. Of stal de titels uit op een leestafel, in de klas of digitaal, waarbij je bij elk boek een korte aanprijzing zet. Je kunt leerlingen ook aanbevelingen voor elkaar laten maken. Zeker bij jongeren werkt dat goed, ze zijn gevoeliger voor het oordeel van leeftijdgenoten dan dat van de leraar.

Deze groep moet nog leesroutine opbouwen. Je kunt hen helpen met een vast moment voor vrij lezen in de klas en door hen aan te moedigen thuis een vast leesmoment te kiezen.

Samen de bibliotheek of mediatheek bezoeken en in de klas praten over waar je op let bij het uitkiezen van een boek, helpt deze groep ook. Laat ze leesverwachtingen vergelijken met hun leeservaring: zo leren ze steeds beter kiezen. Het is bovendien goed voor leerlingen om te leren dat je een boek dat echt tegenvalt, niet hoeft uit te lezen. Daarbij zou je kunnen afspreken dat ze die beslissing na bijvoorbeeld een kwart van het boek nemen.

Af-en-toe-lezers

Deze groep lezers wil wel lezen (zij het niet te vaak), maar heeft net als de geïnteresseerde niet-lezers nog wel enkele zetje nodig. Zodra ze een leuk boek in handen hebben, gaan ze wel lezen, maar ze vinden het moeilijk om zelf een boek te kiezen. Daarom houden ze het bij veilige keuzes: dezelfde genres (zoals avonturenboeken of chicklit) en bekende series (zoals *Dagboek van een muts*, *De Grijsze Jager* of de jeugddetectives van Mel Wallis de Vries).

Jij als leraar kunt hen verleiden om ook eens breder te lezen. Geef een voorselectie of voorproefjes van andere titels. Tips van medeleerlingen werken uiteraard voor deze doelgroep ook stimulerend, evenals praten over hoe je een boek kiest en samen naar de bibliotheek gaan.

TIP

Post-its

Laat leerlingen voor elkaar aanbevelingen bij boeken schrijven, bijvoorbeeld op post-its: 'Dit boek is supermegaspannend' of 'Nog nooit zo'n mooi boek over verliefd zijn gelezen!'

Fervente lezers

Deze groep lezers redt zichzelf uitstekend bij het kiezen van een leuk boek. Sterker, ze doen niets liever dan grasduinen in de (school)bibliotheek of boekhandel en hebben thuis altijd wel een stapel boeken onder handbereik die ze nog willen lezen.

Dat betekent niet dat ze jouw hulp niet meer nodig hebben. Juist fervente lezers zijn sociale lezers. Ze willen meningen en leeservaringen van anderen horen en vertellen graag over hun eigen ervaringen en vondsten. Als leraar kun je dit faciliteren met boekdiscussies in de klas, maar ook door bijvoorbeeld een leesclub op te richten of door deze leerlingen te vragen boekenblogs of -vlogs voor hun medeleerlingen te maken.

TIP

Instagram

Maak met de klas een Instagram-account aan waar leerlingen boekentips voor elkaar kunnen posten.

Overigens is praten over boeken voor alle leerlingen belangrijk, ongeacht het lezerstype. Het verdiept de leeservaring, en leerlingen ervaren dat er meer interpretaties mogelijk zijn. In een boekengesprek leren leerlingen hun eigen mening te verwoorden en leren ze nadenken over wat een boek hun te zeggen heeft (zie ook Chambers, 2012; Goosen, 2017).

TIP

Leen boeken uit

Sta toe dat leerlingen boeken die ze op school lezen ook mee naar huis nemen. Zo ontdekken ze dat lezen een leuke vrijetijdsbesteding kan zijn.

De ideale helper

Als leraar kun je dus het nodige doen om lezers te maken en te behouden. De ideale helper:

- is zelf een gemotiveerde lezer;
- heeft grondige kennis van het boekenaanbod (of weet mensen in te schakelen die die kennis hebben, zoals medewerkers van de (school)bibliotheek);
- leest veel voor;
- zorgt voor veel en gevarieerde boeken in de klas;
- geeft het goede voorbeeld door zelf (zichtbaar) te lezen en daarover te vertellen;
- kent het leesniveau en de interesses van zijn leerlingen;
- weet welk type lezer zijn leerlingen zijn en welke leeshulp ze nodig hebben;
- biedt ruimte in de les voor vrij lezen;
- biedt ruimte in de les voor boekdiscussies;
- benut de leeservaringen van leerlingen.

Andere helpers

Voor jonge kinderen zijn ouders de belangrijkste leesbevoorwaars. Als ouders deze rol niet (kunnen) vervullen, zijn kinderen afhankelijk van pedagogisch medewerkers en leraren om te ontdekken en ervaren wat lezen te bieden heeft.

In de puberteit neemt de invloed van ouders en leraren snel af. Jongeren vragen eerder hun peergroup om leestips. Toch blijven ze, zeker fervente lezers, nog wel ontvankelijk voor tips van leraren en ouders, zolang ze hen waarderen en deskundig achten.

Meer lezen?

Chambers, C. (2012). *Leespraat: De leesomgeving, Vertel eens*. Den Haag: Biblion Uitgeverij.

Cornelissen, G. (2016). *Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool*. Delft: Eburon.

Goosen, H. (2017). *Praten over romanfragmenten. Achtergronden en tips voor docenten in het voortgezet onderwijs*. Kwestie van lezen dl. 12. Amsterdam: Stichting Lezen.

Kamp, I., Jong-Slagman, M., de & Duijvenboden, P. van (2019). 'De Leescyclus.' Hoofdstuk 5 (pp. 149-177) in: *Jeugdliteratuur en didactiek. Handboek voor VO en MBO*. Bussum: Coutinho.

Stokmans, M. & Wolters, R. (2019). *Lezen doe je samen. Hoe kan leeshonger gestimuleerd worden?* Stichting Lezen Reeks 32. Utrecht: Eburon.

Witte, T. (2008). *Het oog van de meester. Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs*. Stichting Lezen Reeks, deel 12. Delft: Eburon.

<https://www.leesmonitor.nu/nl/leesopvoeding-ouders-en-vrienden>.

<https://www.leesmonitor.nu/nl/leesplezier-stimuleren>.

Colofon

Tekst: Bea Ros

Foto's: Shutterstock en Jørgen Koopmanschap

Vormgeving: Eindeloos, Den Haag

Drukwerk: Edauw en Johannissen

Uitgave van Stichting Lezen, 2020

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
T 020 6230566
www.lezen.nl

Lezen

STICHTING LEZEN